Ort. nr. 3/1969

TEOLOGIA EUHARISTIEI

de Prof. D. STĂNILOAE

EOLOGUL catolic Louis Bouyer face o deosebire între «Teologia Euharistiei» şi «Teologia asupra Euharistiei». Cea dintîi «porneşte de la Euharistie, în loc de a i se aplica dinafară mai bine sau mai rău, sau de a trece pe deasupra ei, fără a lua contact cu ea» [1].

O teologie în contact direct cu practicarea bisericească a Euharistiei ar trebui să redea caracterul de mister al ei şi deci marea şi negrăita bogăţie şi profunzime de sensuri şi de valori ce se împletesc organic în ea, evitînd atît reducerea lor la cîteva aspecte schematizate cît şi expunerea lor separată şi teoretică. Ar trebui să fie lăsate să vorbească cît mai mult textele liturgice care provoacă trăirile legate de practicarea Euharistiei, mulţumindu-se să scoată în relief din loc în loc diferitele sensuri sau împletiri de sensuri nedeplin definibile ale Euharistiei. Dar aceasta nu se poate face în cadrul unei expuneri care, în mod necesar, trebuie să fie pe de o parte rezumativă, pe de alta trebuie să prezinte aspectele Euharistiei în oarecare ordine şi să expliciteze conţinutul lor.

Silindu-ne să ne lăsăm conduşi în general de ceea ce ne spun textele euharistice şi cei mai buni interpreţi ai lor, vrem să prezentăm conţinutul acestora în cadrul următoarelor aspecte, fără intenţia de a le separa total unele de altele : 1. Prezenţa reală sacramentală a Domnului în Euharistie; 2. Caracterul de jertfă al ei; 3. Euharistia, Taină a comunităţii bisericeşti; 4. Unitatea în credinţă, condiţie a unităţii bisericeşti şi a împărtăşirii euharistice comune [2].

Prezenţa reală sacramentală a Domnului în Euharistie. — Euharistia este misterul prezenţei celei mai depline şi a lucrării celei mai eficace a lui Iisus Hristos în biserică şi prin ea în lume. El este prezent în Euharistie cu trupul Său luat din Fecioara Maria, răstignit pe cruce, înviat,

---

1. L. Bouyer, *Eucharistie, Théologie et Spiritualité de la Prière eucharistique*, Paris., Desclée, 2 ed. 1968, p. 11.

2. Despre bogăţia de sensuri a Euharistiei vorbeşte şi «Raportul de consens» (Consens Paper), alcătuit de comisia «Credinţă şi Constituţie», în august 1967, la Bristol şi adoptat la Adunarea generală a Consiliului Ecumenic de la Upsala din 1968. In el se spune : «Nici un document n-ar putea expune într-o manieră exhaustivă toate aspectele gîndirii euharistice. In timp ce orice tentativă de privire a Euharistiei e obligată să trateze separat diversele ei aspecte, ea este esenţial un tot indivizibil».

înălțat la cer și tronind la dreapta Tatălui. El este prezent cu Trupul și cu Sîngele Său sub chipul pîinii și vinului, consacrate și prefăcute în acest Trup și Sînge în timpul sfintei liturghii. Prin aceasta El operează extinderea mîntuirii, a cărei sursă s-a făcut prin faptul că a luat un trup ca al nostru, a întipărit în el dispoziția jertfei supreme pe care a suportat-o spre lauda Tatălui, viața inalterabilă a învierii, slava unei umanități înălțate care șade de-a dreapta Tatălui și cu care are să vină din nou să judece vii și morții, spre viața sau osînda veșnică. Hristos e prezent real în Euharistie pentru a ne face parte de toate cele ce s-au făcut în Trupul Său, de urmarea lor în El pînă azi și în vecii vecilor, comunicîndu-ni-le acum în mod actual în măsura în care putem să le primim în acest veac, dar în această comunicare actuală aflîndu-se virtual tot ce vom putea primi în veacul viitor. În Euharistie e concentrată toată mîntuirea noastră pentru a ne-o însuși personal. Euharistia, unindu-ne cu Hristos, ne face asemenea Lui, imprimînd și în noi starea capabilă de jertfă, puterea învierii și a slavei veșnice. Acestea formează un tot, formează integritatea stării de mîntuire, care în parte ni se dă în Euharistie în mod virtual, în parte în mod actual și dinamic. Prin Euharistie, devenind «concorporali» cu Hristos (Efes. III, 6), se extinde în noi starea de mîntuire, de înviere și de slavă efectuată de Hristos în umanitatea asumată de El. «Dacă Hristos — zice Nicolae Cabasila — a primit în Sine trup și sînge lipsite de orice întinăciune și Cel ce fiind prin fire dintru început Dumnezeu a îndumnezeit însăși firea omenească pe care a luat-o și, în sfîrșit, în acest trup omenesc Fiul lui Dumnezeu a murit și a înviat, cel ce se dorește după unirea cu Hristos va trebui să se împărtășească din trupul Lui, să guste din dumnezeirea Lui și să-și lege viața sa de moartea și învierea Domnului... De aceea mîncăm hrana preasfîntă a Împărtășaniei și ne adăpăm din dumnezeiescul potir, pentru ca să ne cuminecăm cu însuși trupul și sîngele pe care Hristos și le-a luat asupra-și încă din pîntecele Fecioarei. Așa că, la drept vorbind, noi ne facem una cu Cel ce s-a întrupat și s-a îndumnezeit, cu Cel ce a murit și a înviat pentru noi» [3].

Studiile mai noi dedicate textelor biblice și vechilor texte ale anaforei euharistice sînt în general de acord că celebrarea Euharistiei în Biserica primară era o *anamneză*, sau o comemorare a morții și învierii lui Hristos, dar și un mijloc de *unire* a credincioșilor cu Hristos cel prezent și o *așteptare* a venirii Lui viitoare [4]. Astăzi Euharistia se înțelege

---

3. Nicolae Cabasila, *Despre viața în Hristos*, trad. rom. de Teodor Bodogae, Sibiu, 1946, p. 26—27.

4. W. Jardine Grisbooke, *Oblation at the Eucharist*, în «Studia Liturgica», vol. III, 1964, p. 230: «Este imposibil de tradus în limba engleză modernă *anamnesis*, fără a pierde mult, dacă nu tot din sensul vital al cuvîntului. Memorial, comemorare, amintire, — toate acestea sugerează că persoana sau fapta comemorată aparține trecutului și e absentă, în timp ce *anamnesis* sugerează exact opusul: pentru că *anamnesis* este un act obișnuit, în care persoana sau fapta comemorată este făcută *prezentă, actuală*, este adusă actual în planul lui *aci* și *acum*».

«Raportul de consens» spune și el: «Ceea ce a făcut Dumnezeu prin întruparea, viața, moartea, învierea și înălțarea lui Hristos nu se repetă; evenimentele sînt unice; ele nu pot fi repetate sau extinse»; totuși «Hristos cu tot ce a împlinit pentru noi și pentru toată creația... este El însuși prezent în Euharistie» («Il Regno», *Documentazione*, din 15 decembrie 1968, p. 457).

tot mai mult nu numai ca momentul izolat al consacrării elementelor, ci şi ca răspunsul Lui Hristos la lauda ce-i adresează comunitatea credincioşilor pentru tot ce a făcut El în trecut şi la cererea de a-i fi din nou aproape. Aşa cum în Vechiul Testament comunitatea poporului Israel îşi amintea de faptele trecute ale lui Iahve, lăudîndu-L şi cerîndu-I să-i fie şi acum aproape şi să se sălăşluiască în viitor deplin în mijlocul ei, iar Dumnezeu îi răspundea prin binefaceri prezente şi prin înnoirea făgăduinţelor, tot aşa Euharistia Noului Testament e răspunsul lui Dumnezeu la lauda şi la mulţumirea comunităţii bisericeşti pentru cea ce a făcut Hristos pentru oameni şi la cererea de a-i fi şi acum prezent prin chipurile pîinii şi vinului şi de-a i se descoperi lămurit în viaţa viitoare [5]. Euharista este celebrarea lu Hristos Care a fost la început, este şi vine. În rugăciunea de laudă din Apocalipsă, după ce se aminteşte că Iisus este Cel întîi născut din morţi şi Cel ce ne-a dezlegat de păcate prin sîngele Său şi după ce se vorbeşte despre acţiunea Lui prezentă, că El e Domnul împăraţilor şi că El ne iubeşte, se spune: «El vine cu norii şi orice ochi îl va vedea» (Apoc. 1, 7). La aceasta răspunde Domnul însuşi: «Eu sînt Alfa şi Omega, Cel ce este, Cel ce era şi Cel ce vine, Atotţiitorul» (1,8). Aceasta e o laudă a lui Hristos-Dumnezeu asemănătoare celei reprezentate de anaforele euharistice. De altfel însuşi faptul că pentru creştini Hristos cel comemorat la celebrarea Euharistiei era Domnul cel înviat, El nu putea fi numai obiectul unei comemorări, ci şi subiectul prezent, Domnul împăraţilor, Cel ce lucrează şi acum efectiv asupra credincioşilor.

Pe cît de mult rezulta pentru creştini prezenţa şi lucrarea reală a Domnului în Euharistie din amintirea morţii şi învierii Lui, pe atît de mult rezulta ea din aşteptarea arătării Lui viitoare perfecte. Numai prin prezenţa Lui de acum, Cel ce a fost pregăteşte venirea Lui viitoare.

Desăvîrşita unire eshatologică cu Hristos ce se aşteaptă este implicată în unirea prezentă cu El. Prezenţa Lui de acum nu se deosebeşte de cea eshatologică decît prin faptul că acum ea ni se dăruieşte prin chipurile pîinii şi vinului. Aceasta o spune categoric Sfîntul Maxim Mărturisitorul, prezentînd totodată nu numai anafora, cum face Bouyer, ci întreaga liturghie ca un urcuş treptat al credincioşilor spre culmea unirii cu Hristos, realizată în Împărtăşanie. «Şi harul Sfîntului Duh, care e pururea prezent în mod nevăzut, dar în mod special mai ales în timpul sinaxei (liturghiei), preface, transformă şi remodelează cu adevărat pe fiecare din cei prezenţi, conducîndu-l spre o calitate mai dumnezeiască, proporţional cu el însuşi şi spre ceea ce se indică prin tainele ce se săvîrşesc, chiar dacă acela nu simte, fiind încă prunc în Hristos şi nu poate vedea adîncul celor ce se săvîrşesc şi harul indicat prin dumnezeieştile simboale ale mîntuirii care lucrează în el şi-l călăuzeşte de la cele mai apropiate pînă la sfîrşitul tuturor» [6].

Acelaşi lucru îl spune Nicolae Cabasila, declarînd că Domnul «cînd a intrat în Sfînta Sfintelor şi s-a adus pe Sine în locul nostru jertfă îna-

5. L. Bouyer, *op. cit.*, p. 19.
6. *Mistagogia*, P.G., XCI, 704.

intea Tatălui ceresc, a luat cu Sine și pe cei ce voiau să fie părtași îngropării Sale, necerîndu-le să moară în chip natural ca și El, ci să mărturisească doar moartea Lui, fie prin Botez, fie prin ungerea cu Sfîntul Mir, fie prin împărtășirea cu Sfintele Taine ce se săvîrșesc pe altarul Bisericii, unde, în chip neînțeles, oamenii mănîncă trupul Celui ce a murit și a înviat» [7].

Iar într-o rugăciune de dinainte de prefacere preotul, mulțumi lui Dumnezeu pentru toate, îi mulțumește și pentru împărăția pe care pe de o parte ne-a dăruit-o, căci «ne-a suit la cer», și care, pe de altă parte, va să fie.

Întreaga Tradiție moștenită de Biserica Ortodoxă de la Biserica primară afirmă că Domnul e prezent real în Euharistie, prin «prefacerea» pîinii și vinului în Trupul și Sîngele Său. Dar ea s-a ferit să explice modul cum se face această prefacere și care este raportul Trupului și Sîngele Domnului cu chipurile pîinii și vinului care persistă după prefacere. Totul este un mister, pentru că noi nu cunoaștem propriu-zis calitățile Trupului îndumnezeit al Domnului. Transubstanțiațiunea nu explică nici ea acest mister, ci pune mai de grabă noi probleme : ce este substanța, ce sînt accidentele, cum e posibilă schimbarea substanței naturale și unirea accidentelor ei cu altă substanță.

Dar dacă Hristos ne e tot așa de prezent în Euharistie cum ne va fi și în viața viitoare, însă sub chipurile pîinii și vinului, aceasta se datorește faptului că noi nu sîntem în stare să-L vedem acum cum îl vom vedea atunci. Desigur, incapacitatea aceasta a noastră se datorește și unei solidarități actuale a trupului nostru cu netransparența actuală a materiei, cu starea ei prezentă de nedeplină iluminare prin Duhul lui Hristos ce se propagă din Trupul Lui transfigurat. Duhul Sfînt a prefăcut pîinea și vinul în Trupul și Sîngele Domnului, dar chipurile lor rămase netransfigurate ne împiedică să vedem Trupul și Sîngele Lui, deși aparțin în mod ascuns Trupului și Sîngelui Lui. Și așa va fi pînă la sfîrșitul lumii, pînă cînd trupurile noastre nu-și vor putea asimila Trupul Domnului decît mîncînd pîinea ce se poate mînca și bînd vinul ce se poate bea și nu printr-o comunicare directă într-un cosmos transfigurat.

Din perspectiva eshatologică, trăită de noi anticipat, pîinea și vinul pot fi considerate prefăcute în Trupul și Sîngele Domnului în mod deplin.

Dar cîtă vreme ține chipul lumii acesteia și al trupurilor noastre, ține și chipul pîinii și al vinului, chiar dacă fundamentul lor ontologic, readus în Hristos, e prefăcut de pe acum în Trupul și Sîngele Lui. Prin aceasta chiar chipurile lor poartă pecetea care le destinează transfigurării lor viitoare eshatologice. Euharistia are un caracter profetic și din acest punct de vedere al transfigurării eshatologice a materiei. Ea prezintă credinței materia și trupurile noastre destinate transfigurării, după asemănarea și din puterea trupului transfigurat al Domnului, la unirea deplină cu El. Sfîntul Maxim Mărturisitorul zice: «Căci darurile Duhului

7. *Op. cit.*, p 16

Sfînt, de care ne-am împărtăşit în viaţa aceasta prin harul credinţei, credem că le vom lua în veacul viitor cu adevărat în ipostastul lor, în realitate, potrivit nădejdii credinţei noastre şi promisiunii sigure şi neclintite, făgăduită nouă, dacă împlinim după putere poruncile. Pentru că mutîndu-ne de la ele la harul credinţei, la harul vederii, Dumnezeu şi Mîntuitorul nostru ne va preface pe noi după Sine (μεταποιοῦντος ἡμᾶς πρὸς ἑαυτόν) scoţînd semnele coruptibilităţii aflătoare în noi şi dăruindu-ne tainele arhetipice cele arătate nouă aici prin simboale sensibile» [8]. Chipurile netransfigurate ale pîinii şi vinului şi în general ale lumii acesteia corespund trăirii noastre actuale prin credinţă, cum tot acestei trăiri îi corespunde prefacerea lor reală în ascuns.

«Cerul» în care s-a înălţat Hristos şi în care ne atrage şi pe noi în Euharistie este una cu centrul cel mai intim al Bisericii; Biserica se întinde pînă acolo pînă unde este Capul ei. De acolo, din Trupul înviat şi înălţat al Capului ei, se preface continuu Biserica tot mai deplin în Trupul Lui, împreună cu pîinea şi cu vinul din care membrii comunităţii se hrănesc şi care sînt oferite de comunitate împreună cu ea însăşi, lui Hristos, sau îndreptate spre înălţimea Lui. Comunitatea este prefăcută din nou în Trupul şi Sîngele lui Hristos nu numai ca ceea ce este, ci şi ca ceea ce va fi, în mişcarea ei înainte prin mîncarea pîinii şi consumarea vinului. Ea e prefăcută în mers, sau e angajată în Hristos în paşii ei viitori pentru ca mersul ei să fie spre asemănarea cu Hristos, o dată cu transfigurarea materiei. Ea e prefăcută în mişcarea ei, sau datorită mişcării ei prin credinţă şi prin oferirea darurilor şi a sa proprie, spre Hristos Cel din cea mai înaltă intimitate a ei. Hristos vine în întîmpinarea acestei mişcări a ei, în pîinea şi vinul care prin faptul că sînt oferite reprezintă nu numai punctul viitor al vieţii ei, ci şi un punct înălţat spre Hristos. Mîncînd pîinea şi vinul prefăcute în Trupul şi Sîngele lui Hristos, credincioşii nu fac numai un pas înainte în existenţă, ci un pas hotărîtor în prefacerea lor în Hristos. Comunitatea şi credincioşii în cadrul ei se mişcă prin Euharistie nu numai mereu înaintea lor, ci spre o stare superioară celei de acum, spre cer, spre Hristos.

Pentru a înţelege prefacerea euharistică în cadrul acestei înălţări spre Hristos a comunităţii şi a credincioşilor, şi nu după simpla asemănare a prefacerilor obiectelor din ordinea naturii, trebuie să se ţină seama că trupul Domnului de după înviere şi înălţare este un trup devenit luminos prin acţiunea Duhului Sfînt (φωτο ειδὲς), este un trup ridicat la starea de lumină, care nu e numai naturală, ci şi dumnezeiască, neputînd fi văzută de ochii naturali. Iar spre starea aceasta se mişcă şi trupurile celor credincioşi, avînd în ascunsul lor încă de pe acum o arvună a acestei stări prin unirea cu Hristos şi prin acţiunea Duhului Lui în ei. Sfîntul Grigorie Palama a vorbit adeseori de această lumină care a

8. *Mistagogia*, P.G., XCI, 704.

acoperit trupul Domnului pentru ochii naturali la Schimbarea la faţă [9] şi de lumina spirituală care va acoperi trupurile sfinţilor în viaţa viitoare [10]. Dar dacă-i aşa, nimic nu poate împiedica acţiunea Duhului Sfînt să prefacă în lumina nevăzută a trupului lui Hristos şi pîinea şi vinul în ascunsul lor, dat fiind şi faptul că esenţa întregii materii e lumină, deci şi esenţa pîinii e lumină menită să se transforme în lumina trupului transfigurat.

Starea de luminozitate a Trupului Domnului, spre care înaintează în ascuns şi trupurile noastre, e solidară cu «eonul nou», sau cu starea nouă a lumii, care a început o dată cu învierea lui Hristos şi cu existenţa Bisericii prin pogorîrea Duhului Sfînt. Trupul lui Hristos este pîrga şi centrul iradiant al acestui eon nou, al acestei lumi transfigurate în ascuns, în fundamentul ei readunat în Dumnezeu, mai bine-zis în Logosul întrupat [11]. Dar trupul înviat al lui Hristos nu reprezintă numai El singur, în izolare, acest eon nou, ci şi lumea ce-a început să se transfigureze în ascunsul ei şi toţi cei care îi aparţin prin credinţă. Căci toţi fac parte în ascuns din trupul lui Hristos cel înviat. Dar în ei şi în lume în general «eonul nou» al lumii şi «cel vechi» coexistă, întrucît la arătare trupul lor, împreună cu lumea, a rămas netransfigurat. În solidaritate cu această situaţie paradoxală a lor şi a lumii, Trupul real al Domnului li se împărtăşeşte în Euharistie prin chipurile netransfigurate ale pîinii şi vinului [12].

Dar numai cei credincioşi văd lumea prefăcută în ascuns în «eonul cel nou». Numai cei ce s-au pocăit, adică şi-au schimbate direcţia de mişcare a cugetării şi iubirii lor spre Dumnezeu (metanoia), ştiu că «eonul cel nou» a început în ascuns. Numai cei ce şi-au îndreptat raţiunea

---

9. Sf. Grigorie Palama, *Homilia in Domini transformationem*, P.G., CLI, col. 440. «Deci aceeaşi lumină era care strălucind mai înainte din faţa Domnului au văzut-o Apostolii şi norul luminos care i-a umbrit după aceea. Dar atunci strălucind mai slab le oferea putinţa să vadă; arătîndu-se însă cu mult mai mult după aceea, le era invizibilă din cauza strălucirii covîrşitoare. Şi aşa a umbrit izvorul luminii dumnezeieşti şi veşnice pe Hristos, Soarele dreptăţii. Fiindcă şi la soarele sensibil aceeaşi lumină oferă şi putinţa de a vedea prin rază, dar şi suspendă vederea cînd cineva priveşte la ea».

10. Sf. Grigorie Palama, repetînd cuvîntul Evangheliei că drepţii vor străluci ca soarele în veacul viitor (Matei XIII, 42), adaugă că «vor deveni întregi lumină dumnezeiască» (*Despre lumina sfîntă*; al treilea din cele posterioare, cod. Coisl. 100 gr., f. 185v); lumina aceea va subţia trupul drepţilor aşa de mult, «încît nu va mai părea în general materie», sau aşa cum trupul ascunde acum sufletul, aşa atunci «trupul se va ascunde cumva la fiii învierii» (Al treilea din prima triadă, cod. Coisl. cit., f. 134v).

11. N. Afanassieff, *Le «Monde» dans l'Ecriture Sainte*, în «Irénikon», 1969, nr. 1: «Acest eon nou, căruia aparţine Biserica, rămîne ascuns. Rămîn ascunse, de asemenea, schimbările (prefacerile) care s-au produs în lume şi care sînt legate de permanenţa noului eon în lume. Biserica aşteaptă deplina revelare a slavei lui Hristos, care va fi deplina realizare a noului eon. Acest eon este anticipat prin Biserică, dar el va anticipa în acelaşi timp distrugerea vechiului eon. Biserica trăieşte sub semnul celei de a doua veniri a lui Hristos; de asemenea lumea, în care trăieşte ea, trăieşte sub semnul piericiunii». «Să piară lumea şi să vină harul», se spune în anafora la *Didahia celor 12 Apostoli*. Noi înţelegem prin această pieire, «transfigurarea» chipului actual al lumii.

12. N. Afanassieff, *op. cit.*, p. 20, spune că tot ce e în afară de Hristos a devenit aparent; deci putem spune că ceea ce e încă netransfigurat a devenit aparent, fiind destinat transfigurării. «Lumea există în Hristos, devine realitate în Hristos şi lumea fără Hristos nu e decît o lume aparentă. Eroarea dochetismului constă în afirmarea că trupul lui Hristos nu era decît

spre Hristos, Rațiunea divină întrupată, văd începutul transfigurării lor și a lucrurilor, o dată cu începutul de adunare a rațiunilor lor în Hristos. Iisus își începe propovăduirea cu cuvintele : «Pocăiți-vă, că s-a apropiat Împărăția cerurilor !», adică schimbați-vă direcția cugetării spre Dumnezeu, căci începe «eonul cel nou», în care numai prin această schimbare vă puteți încadra. De aceea Sfîntul Maxim Mărturisitorul vede unirea cu Hristos prin Euharistie pregătită de unirea cu Hristos prin cugetare, sau prin rațiune. De fapt numai în legătură cu rațiunea umană se întorc rațiunile tuturor lucrurilor, rațiunile cosmosului în Logosul de unde au pornit. De aceea prin îndreptarea gîndirii credincioase (metanoia) a comunității spre Hristos, se preface și rațiunea pîinii în trupul lui Hristos. Căci întoarcerea rațiunilor spre Logos se întîmplă prin om de-abia după ce Logosul însuși întrupîndu-se s-a apropiat de oameni și i-a întărit în această funcție de readunare prin ei a rațiunilor lumii în Dumnezeu. Întîi au început să se adune în trupul Logosului prin pîinea și vinul, prefăcute în el, rațiunile materiei, prefăcîndu-se în rațiunea Trupului Său îndumnezeit, care participă la subiectivitatea Lui divino-umană, dat fiind că trupul în general face parte din subiectivitatea omului [13]. Dar Hristos vrea ca rațiunile lumii să se adune în trupul Lui și prin intermediul trupurilor noastre întărite de El în acest scop și atrase spre unirea cu trupul Lui. În scopul acesta face ca la punctul de întîlnire al Lui cu noi, prin coborîrea Duhului Său peste comunitate, să se producă și prefacerea pîinii și vinului în Trupul și Sîngele Lui, pentru ca să ne prefacem nu numai noi în Hristos, ci și rațiunile lumii, pe care i le oferim și de care ne vom împărtăși pentru ca împărtășindu-ne de ele să fim nu numai uniți cu El, ci să avem în comun și rațiunile transfigurate ale tuturor. Fără întruparea Logosului, fără lucrarea de prefacere a oamenilor și a fundamentului ascuns al lumii în trupul Lui, omul le ține pe toate, împreună cu sine însuși, în starea veche de despărțire, neaduse lui Hristos, netransfigurate în adîncul lor, neunite în ascuns cu El, fără perspectiva copleșirii lor eshatologice de slava arătată a Trupului înviat al lui Hristos. Ba, fără acestea, omul nu poate aduce peste tot la o unitate reală nici rațiunea sa, dînd precumpănire cînd unora cînd altora din rațiunile lucrurilor ce se imprimă în ea.

Sfîntul Maxim Mărturisitorul scrie tocmai în legătură cu săvîrșirea Euharistiei în biserică : «În acest locaș fericit și atotsfînt se săvîrșește taina înfricoșătoare a unirii mai presus de minte și rațiune, prin care Dumnezeu se face un trup și un Duh cu biserica sufletului și sufletul cu Dumnezeu... Ajungînd astfel sufletul unitar și adunat în sine însuși și la Dumnezeu, nu va mai fi în el rațiunea care îl împarte în multe prin gînduri, ci capul lui va fi încununat de Dumnzeu, Rațiunea primă, singură și

---

aparent ; dar dimpotrivă, trebuie afirmată aparența iluzorie a trupului în afara Bisericii, care este Corpul lui Hristos». «Numai Biserica posedă un *esse* adevărat și real ; în afară de ea nu e decît un *esse* iluzoriu sau pseudoreal, căci tot acest *esse* e dedicat morții» (p. 22).

13. Gabriel Marcel, *Journal Metaphysique*, Paris, Gallimard, 1927, vorbește de «non-obiectivitatea» corpului (p. 236, 322 etc.) ; Robert Blanchet, *La notion du fait psychique. Essai sur les rapports de psychique et du mental*, Alcan, 1935, p. 84, 86, 88, 89, consideră corpul un centru care sesizează împreună cu spiritul toate imaginile.

una. Iar în această Rațiune sînt și subzistă toate rațiunile lucrurilor într-o simplitate neînțeleasă, în chip unitar, ca în Creatorul tuturor celor ce sînt» [14].

Credincioșii înaintează și ei o dată cu rațiunea lor în cursul liturghiei spre Logosul divin, spre Rațiunea tuturor, înălțînd treptat,prin diferite consacrări, și pîinea și vinul care sînt prelungirea virtuală a trupului, deci și a rațiunii fiecăruia din ei. Unindu-se la sfîrșit și ei, și pîinea și vinul cu Logosul, prin coborîrea Duhului Sfînt peste rațiunea lor și peste aceste prelungiri ale trupului și deci și ale rațiunii fiecăruia, ei devin împreună cu Logosul, în care s-au adunat rațiunile lor cu pîinea și vinul ca prelungiri ale rațiunii lor, «jertfă rațională» adusă Tatălui [15].

Euharistie ca jertfă. — Euharistia nu e numai sacramentul culminant, în care sub chipurile pîinii și vinului ni se oferă spre împărtășire ca dar divin culminant Trupul și Sîngele Domnului cu toată viața divină aflătoare în ele, spre asemănarea și unirea noastră cu El și deci spre mîntuirea noastră și viața de veci. Ea este și jertfa de Sine pe care Hristos o oferă necontenit Tatălui pentru oameni. Protestanții au respins caracterul de jertfă al Euharistiei pe motiv că aceasta ar micșora importanța jertfei de pe Golgota pentru iertarea tuturor păcatelor omenirii.

Dar jertfa lui Hristos în Euharistie nu e altă jertfă față de cea de pe Golgota, ci una și aceeași cu care s-a înfățișat și stă, ca Miel înjunghiat, în veac în fața Tatălui.

Jertfa constă în lauda ce se aduce de către creatura rațională Tatălui, în recunoașterea Lui ca singurul și supremul Stăpînitor peste toate. Dar constă și în totala predare a creaturii raționale Tatălui. Hristos făcîndu-se om îi aduce în această calitate în veac laudă Tatălui în numele oamenilor și se predă Lui. Jertfa de pe Golgota a fost numai transpunerea Sa în starea culminantă a Celui ce se predă total Tatălui și-L recunoaște ca supremul Stăpîn al tuturor, de la care își are continuu existența. El rămîne în această stare pentru ca să ne atragă cu puterea ei în această

14. *Mistagogia;* P.G., XCI, 681, A.B.

15. Rațiunea credincioșilor și Rațiunea divină, în concepția Sfîntului Maxim, are alt sens decît rațiunea care separă ca să poată defini, deci care se separă pe ea însăși de subiectul uman sau divin, care e purtătorul ei și de celelalte realități și de rațiunile lor. Acest sens l-a primit rațiunea mai tîrziu, începînd cu scolastica, devenind prin aceasta neputincioasă să surprindă realitatea în complexitatea vie a aspectelor și a legăturilor ei. Rațiunea în concepția Sfîntului Maxim are funcția de surprindere și menținere a echilibrului între toate sensurile unei realități și între toate realitățile. Rațiunea insului are un dor intrinsec de a se uni cu rațiunile tuturor, în Rațiunea divină; ea are oroare de pornirea individualistă, de separare și de dezechilibru. Dorul acesta îi vine din faptul că în fundamentul ei ontologic formează o singură unitate cu toate rațiunile în Rațiunea divină. De aceea rațiunea e împotriva patimilor, ca exagerări ale unor dorințe egoiste și unilaterale. După Sfîntul Maxim Mărturisitorul, rațiunea are sădit în ea «un dor și o dragoste de Dumnezeu», care o face «să se miște în jurul adevărului și a înțelepciunii care se arată prin toate» și «să tindă spre Acela pentru care omul a primit în rațiunea sa dorul» (*Ambigua,* P.G., XCI, 1364).

Pe linia aceasta L. Bouyer spune: «Această gîndire (a comunității, din timpul liturghiei) apare, sigur, rațională în cel mai înalt grad, dar de o astfel de rațiune care e armonie, muzică intelectuală și a cărei traducere spontană e cîntarea liturgică și nu o tăiere a firului în patru sau o etichetare plictisitoare» (*Op. cit.,* p. 11).

stare a Sa pe toți. Teologii protestanți recunosc că în Hristos e realizată această predare totală a omului lui Dumnezeu, pe care trebuie să o realizăm și noi [16]. Dar omul n-ar putea realiza această predare de Sine Tatălui, dacă Hristos n-ar fi continuu într-o astfel de stare și nu ar intra cu ea în legătură cu noi, ca din puterea ei să primim și noi puterea unei asemenea predări. Nici lauda adusă lui Dumnezeu, nici culminarea ei în predarea de sine a omului nu trebuie să înceteze vreodată. Deci nici Hristos nu trebuie să înceteze vreodată de a fi în această stare ca om și ca conducător al mîntuirii noastre (Evr. II, 10). Hristos vrea să ne supună pe toți în mod desăvîrșit lui Dumnezeu și Tatăl, «ca să fie Dumnezeu totul în toți» (I Cor. XV, 27—28). Dar El nu ne poate supune decît imprimînd în noi duhul supunerii Lui, decît adunîndu-ne în Sine ca în Cel ce se supune El însuși, în calitatea Sa de om și Fiu, în mod neîntrerupt lui Dumnezeu și Tatăl [17].

Cînd preotul îndeamnă la reculegere pentru a se aduce sfînta jertfă, comunitatea precizează că ea va fi o jertfă de laudă. Iar într-o rugăciune de mulțumire dinaintea prefacerii preotul mulțumește și pentru «Liturghia aceasta — adică jertfa — ce ai binevoit a o primi din mîinile noastre». Deci Dumnezeu primește o jertfă și de la credincioși. Anafora liturgică este o laudă și o manifestare a voinței de slujire adusă lui Dumnezeu de către comunitate împreună cu toată zidirea rațională și cu cetele îngerești pentru toate cîte le-a făcut Dumnezeu, iar mai presus de toate pentru ceea ce a făcut prin Fiul Său pentru oameni, adică pentru întruparea, răstignirea, învierea, înălțarea, a doua venire, pentru Euharistia pe care a instituit-o ca mijloc de unire a Lui cu oamenii. Lauda și mulțumirea aceasta se încheie cu chemarea Duhului Sfînt pentru a preface darurile în Trupul și Sîngele lui Hristos, pentru ca credincioșii împărtășindu-se de ele și de Duhul lui Hristos din ele să poată lăuda și sluji lui Dumnezeu în continuare. Căci numai prin Duhul Sfînt, Care s-a arătat lumii prin Fiul, «toată făptura cea cuvîntătoare și înțelegătoare întărită fiind, Ție slujește și Ție pururea îți înalță cîntare de slăvire». Duhul de jertfă al comunității, hrănit de Duhul lui Hristos și exprimat în lauda ei și reprezentat prin darurile aduse, e o condiție pentru ca Duhul Sfînt să vină peste daruri și peste comunitate, ca prefăcîndu-le în Trupul și Sîngele jertfit al lui Hristos, să umple pe credincioșii ce se vor împărtăși de ele, de un și mai mare duh de jertfă. Pînă cînd înălțarea spre starea de jertfă a comunității nu se întîlnește cu Hristos în starea de jertfă venit în întîmpinarea ei, ca să formeze o singură jertfă a lui Hristos și a comunității, jertfa acesteia și a fiecărui credincios în cadrul ei nu e completă, așa cum pînă nu se pogoară focul din cer peste viței junghiați și aduși ca jertfă pentru Israel de proorocul Ilie, jertfa aceasta nu a ajuns la Dumnezeu cu adevărat. Agnețul, care e jertfa nedeplină a comunității pînă la prefacere, devine — prin prefacerea în Trupul și Sîngele Domnului, care va fi trup și sînge al ei — nu numai jertfa lui Hristos pentru

---

16. R. Bultmann, la Heinz Zahrnt, *Die Sache mit Gott*, München, 1967, p. 26.

17. Sf. Ciril din Alexandria scrie: «A numit jertfa de laudă potir al mîntuirii (Psalm CXV, 13), căci îi aducem și noi ca mulțime lauda în biserici, spre unitatea Duhului, ca unii ce ne-am unit într-un trup și într-un suflet, prin credință» *(Închinarea în duh și adevăr*, cartea 12 P.G., LXVIII, 833 D).

comunitate, ci și jertfa deplină a comunității, jertfa lui Hristos imprimîndu-se în jertfa comunității; sau Hristos în stare de jertfă absoarbe în jertfa Sa și desăvîrșește jertfa comunității [18].

Starea de jertfă a lui Hristos, pe care ne-o însușim și noi, e o moarte tainică (mistică) a omului în Dumnezeu, o îngropare în El. Dar fiind o scufundare în izvorul infinit al vieții, ea are ca urmare imediată, sau e în același timp înviere sau primire de viață nouă, inalterabilă. Ceva analog avem în scufundarea celui ce iubește în cel iubit, pentru ca să dobîndească o viață nouă din acela. Cine moare în altul, din iubire pentru acela, nu moare propriu-zis, căci moartea în realitate e urmarea însingurării. «Cel ce crede în Mine viu va fi, chiar dacă va muri» a spus Mîntuitorul (Ioan XI, 25). Sau tocmai de aceea va fi viu, pentru că moare în Dumnezeu din credință și din iubire față de El. «Nebun ce ești! Tu ce semeni nu dă viață, dacă nu va fi murit!» spune Sfîntul Apostol Pavel (I Cor. XV, 36). Precum sămînța trebuie să moară în pămîntul dătător de viață biologică, spre a odrăsli, așa omul trebuie să moară tainic în Dumnezeu, ca să învieze: «Căci voi ați murit — zice Sfîntul Apostol Pavel — și viața voastră este ascunsă cu Hristos în Dumnezeu» (Col. III, 3).

Cel ce crede în Hristos, murind împreună cu Hristos în Euharistie, sau murind în Hristos cel ce moare într-o permanentă prezentare a jertfei Sale Tatălui, primește în ascuns viața învierii din învierea lui Hristos. Sfîntul Irineu zice: «Așa cum mlădița viței, plantată în pămînt, a adus rod, la vremea ei, sau cum sămînța de grîu, căzînd în pămînt și putrezind, a răsărit cu rod înmulțit prin puterea Duhului lui Dumnezeu și primind cuvîntul lui Dumnezeu, devine Euharistia, care este Trupul și Sîngele lui Hristos, tot așa trupurile noastre fiind hrănite de El și fiind puse în pămînt unde suferă putrezirea, se vor scula iarăși la timpul rînduit lor» [19].

Cea mai insistentă explicare în acest sens a actualității jertfei euharistice a lui Hristos pentru noi, ca una care nu ne reprezintă numai, ci ne și cuprinde, a dat-o Sfîntul Ciril al Alexandriei. Înfățișînd dispoziția de jertfă pe care trebuie să o avem ca să ne putem apropia de Tatăl, dar pe care nu o putem avea decît primind-o de la Hristos, Sfîntul Ciril zice: «Murind lumii prin mortificarea trupului vom trăi lui Dumnezeu prin viețuirea evanghelică, urcînd cu adevărat cu jertfa duhovnicească și atotbinemirositoare la Tatăl prin Fiul» (*Închinare în duh și adevăr*, cartea XVI, P.G., LXXVIII, 1013 D).

Hristos continuă să ne curețe și să ne prezinte curați Tatălui, dar curățirea aceasta, deci și intrarea noastră la Tatăl, nu e cu putință decît

18. Ca o jertfă consideră Euharistia și «Raportul de consens» asupra ei, adoptat de comisia «Credință și Constituție», la Bristol, și de Adunarea Consiliului Ecumenic la Upsala: «Euharistia mai e și marele sacrificiu de laudă, prin care Biserica vorbește în numele întregii creațiuni». Credincioșii sînt uniți cu Hristos în mijlocirea Lui prezentă pentru lume. «Pentru că lumea pe care Dumnezeu a împăcat-o cu Sine e prezentă în orice Euharistie; în pîine și în vin, în persoanele credincioșilor și în rugăciunile pe care ei le înalță pentru ei înșiși și pentru toți oamenii. Întrucît credincioșii și rugăciunile lor sînt uniți în persoana Domnului nostru și în mijlocirea Lui, ei sînt transfigurați și înălțați». De aceea Euharistia revelează lumii «ceea ce ea trebuie să devină». «Cu inimă zdrobită noi ne oferim pe noi înșine ca jertfă vie și sfîntă, o jertfă ce trebuie să fie exprimată în toată viața noastră, zilnic». «Rugăciunea noastră se sprijină deci pe continua mijlocire a Domnului înviat și se unește cu ea».

19. Sf. Irineu, *Adverus haereses*, cartea 4-a, cap. XVIII, 5.

prin buna mireasmă a stării de jertfă ce emană din Hristos și care se răspîndește în toți cei ce cred în El, ca să se înalțe din ei. Dacă sînt în Hristos cel în stare de jertfă, sau dacă Hristos e în ei, credincioșii se află și ei în starea de jertfă și de curăție, fără de care nu pot intra la Tatăl. «Căci e primită consacrarea καθιέρωσις și viața nouă și evanghelică e spre miros de bună mireasmă, coplăsmuindu-se συμπλασσομένη într-un mod oarecare cu patimile lui Hristos și însușindu-și imitarea Lui» (*Ibidem*, cartea XVII, col. 1101 C).

Dar unirea cu Hristos cel în stare de jertfă se realizează în Euharistie. «Nu e nici o îndoială că păcatul din noi e un lucru trist și rău-mirositor. Dimpotrivă, virtutea cuprinde în sine totdeauna veselia — prin nădejdea în Dumnezeu — și are multă bună mireasmă... În Hristos viața care nu are veselie și e lipsită de buna mireasmă, se va muta la veselie. Ba primește și buna mireasmă prin credință. Și prin El se aduce lui Dumnezeu. Căci El curăță pe cei întinați și spală spiritual pe cei căzuți în necurăție... Căci în Hristos e oferirea noastră și prin El ne apropiem cei întinați. Dar ne apropiem prin credință și ne oferim Tatălui spre miros de bună mireasmă, nemaiavîndu-ne pe noi înșine, ci pe Hristos în noi, bună mireasmă duhovnicească» (*Ibidem*, cartea XV, 973). Buna mireasmă e legată la Sfîntul Ciril totdeauna de starea de jertfă. După el «moartea lui Hristos are toată buna mireasmă, căci s-a făcut pentru viața lumii și spre desființarea păcatului» (*Ibidem*, cartea XV, 970 C, 972 B, 964 C). În mod direct afirmă Sfîntul Ciril că noi nu ne putem ridica la Tatăl decît în starea de jertfă, iar aceasta nu o putem avea decît în Hristos: «Căci pururea și în mod sigur vom fi bine-primiți la Tatăl, aducîndu-ne pe noi ca preot Hristos» (*Ibidem*, cartea XVI, 1016 B).

Buna mireasmă a stării de jertfă a lui Hristos umple toată Biserica pînă la sfîrșitul timpului, ca o putere producătoare a stării de jertfă în toți cei ce numai așa pot avea intrare la Dumnezeu, pentru că numai așa se împărtășesc de curăția lui Hristos și numai așa pot fi acolo unde e și Hristos. Fără această bună mireasmă a stării de jertfă a lui Hristos în ea, nu este Biserică. «Așadar de la început pînă la sfîrșit stăruiește în Biserică buna mireasmă, prin Mielul Hristos. Ea e buna mireasmă a bisericilor și a sfinților din ele, pentru că răspîndesc buna mireasmă a lui Emanuil și săvîrșesc taina lui Hristos aducînd lui Dumnezeu jertfa cea nesîngeroasă» (*Ibidem*, cartea XVII, 1092 B). Bisericile nu jertfesc din nou pe Hristos, ci din ele se înalță buna mireasmă a lui Hristos cel jertfit o dată pentru totdeauna, dar în care se permanentizează ca o actualitate dinamică starea care s-a produs în El prin oferirea ca jertfă. Hristos se află în această stare permanentă de oferire «în cer», în calitate de Cap al Bisericii, deci într-o comuniune interioară cu Biserica, umplînd permanent Biserica de starea Sa de oferire și antrenînd-o în ea. Prin Euharistie Biserica își manifestă mereu voința de a-și însuși această stare de jertfă a lui Hristos, căruia Hristos îi vine în întîmpinare [20].

20. Invățătura Sfîntului Ciril din Alexandria despre absorbirea jertfei noastre în Jertfa lui Hristos o găsim bine expusă și la W. Jardine Grisbrooke, un laic ortodox, în *art. cit.*, El spune: «Această unitate (între jertfa euharistică și cea de pe Golgota, afirmată de teologul anglican

Jertfa lui Hristos permanentizată e înțeleasă de Sfîntul Ciril nu ca o simplă omagiere a lui Dumnezeu, fără efect asupra credincioșilor, sau cu un efect de răsplătire juridică, ci ca producînd prin ea însăși sfințirea lor, întrucît îi atrage în mișcarea ei spre Tatăl. Jertfirea constă în fond în depășirea stării de sine, în ieșirea din închisoarea egoismului prin punerea la dispoziția lui Dumnezeu, ca expresie a iubirii și adorării Lui ; e deschiderea generoasă a propriului eu și acceptarea în el a Eului divin de nesfîrșită generozitate.

Astfel între aspectul de jertfă și cel de sacrament al Euharistiei nu se poate face o separație strictă : a oferi înseamnă totodată a primi. Aceasta se întîmplă în raportul nostru cu orice om. Cu atît mai mult în raportul cu Dumnezeu.

Astfel prin împărtășirea credincioșilor e pus în valoare aspectul de sacrament al Euharistiei, dar nu în mod exclusiv. Ca și în Vechiul Testament, ei se împărtășesc din jertfa pe care au adus-o și care s-a sfințit prin aceasta, ca să se sfințească și ei. Dar ei se sfințesc întrucît își însușesc starea și dispoziția de jertfă a lui Hristos. În Vechiul Testament distincția între jertfă și împărtășirea de ea era mai netă și de aceea ieșea mai mult în relief caracterul juridic al jertfei. Persoanele ce se împărtă-

---

Dom Gregory Dix, *The Shape of the Liturgie*, p. 244) este efectuată prin consacrarea — transformarea pîinii și vinului, aduse de Biserică în Trupul și Sîngele lui Hristos, prin transformarea jertfei Bisericii în Jertfa lui Hristos». Sau . «Jertfa oferită de Biserică nu e adausă sau unită cu Jertfa oferită o dată pentru totdeauna de Capul ei : ea e transformată în aceasta, așa încît ele nu mai sînt două, ci una» (p. 231).

Dar Grisbrooke constată această idee și la unii teologi anglicani. El pornește studiul său de la alarma dată de Arhiepiscopul de Canterbury, Dr. Michael Ramsey *(Durham Essays and Andresses)* că, adeseori credincioșii din parohii uită că în liturghie se aduce jertfă Hristos, închipuindu-și că aduc darurile lor, sau pe ei înșiși. E pericolul așa-zisei «teologii ofertorice». Arhiepiscopul zice : «Noi nu putem și nu îndrăznim să oferim ceva de la noi separat de unica Jertfă a Mielului-Dumnezeu» (p. 18). Mai pe larg citează însă Grisbrooke în favoarea acestei idei din studiul lui Dr. E. L. Mascall, *The Eucharist and the Order of Creation*, adaus la cartea *Corpus Christi* : «A fost frecvent accentuat, în urmă de Dr. Temple că materia Euharistiei nu e grîul și strugurii, ci pîinea și vinul, adică nu exact rodurile pămîntului, ci acele roduri prelucrate de mîna omului, trecute prin mîinile preotului naturii. Dar cugetarea noastră nu trebuie să se oprească totuși aici, pentru că rodurile trec nu numai prin mîinile preotului naturii, ci prin mîinile preotului supranatural, Domnul întrupat, lucrînd prin organele trupului Său preoțesc, mistic, Biserica (p. 179—180)... Tot ce poate face Biserica din propria ei inițiativă, dacă fraza aceasta poate fi încuviințată, este să aducă lui Dumnezeu rodurile pămîntului cum au trecut prin mîinile omului, ale preotului ordinei naturale. Ea le aduce pe ele lui Dumnezeu cum le-a adus Fiul Său la Cina din urmă și în ascultare de porunca ce a dat-o El, le aduce lui Dumnezeu pentru a fi transfigurate și făcute o jertfă, prin primirea lor de Dumnezeu. Și dacă omul ar fi fost Adam cel necăzut, aceasta ar fi fost toată istoria. Dar omul nu e Adam cel necăzut... Darurile de pîine și vin ale omului sînt total ineefective, dar ele sînt tot ce poate oferi omul... El aduce pîinea și vinul său în planul răscumpărării și face prin aceasta ceea ce i-a poruncit Mîntuitorul să facă... El le pune în mîinile lui Dumnezeu, pentru a fi transformate prin primirea lor de către Dumnezeu. Și cînd Dumnezeu le primește, ele sînt transformate într-o unică aducere nepătată și demnă, aducerea Trupului și Sîngelui lui Hristos. Luînd rodurile creației din mîinile Bisericii Sale, Domnul le-a recreat, răscumpărat și restaurat. Astfel în Euharistie nu numai comunitatea e răscumpărată, ci și ordinea materială este oferită lui Dumnezeu-Tatăl în Hristos cel înălțat» (p. 181—182).

șeau de jertfe erau distincte de jertfele oferite. Ele nu se sfințeau în însuși actul aducerii jertfei, ci cîștigau doar un merit prin jertfele ce le aduceau. În Euharistie persoanele sînt oarecum unite cu ofrandele aduse și cu Hristos în care ele se transformă, sfințindu-se chiar în actul jertfirii, deci beneficiind de Euharistie chiar din momentul acesta ca de un sacrament [21]. Momentul împărtășirii e numai o intensificare a beneficierii de Euharistie ca sacrament și jertfă.

Dar atunci se naște întrebarea: Cum se pot împărtăși credincioșii de ei înșiși? Și de ce mai trebuie să se împărtășească, dacă sînt uniți cu Hristos din momentul consacrării elementelor aduse de ei?

Răspunsul îl avem în dialectica unirii și distincției credincioșilor în raport cu Hristos; sau în caracterul de dialog al unirii, caracter propriu iubirii în general.

În actul jertfei credincioșii se trăiesc uniți cu Hristos, dar au mereu conștiința că sînt uniți cu sursa puterii lor de jertfă, sau ca mădularele cu capul. Unirea nu produce o stare de indistincție a lor în raport cu Hristos. De aceea voiesc să se unească și mai mult cu această sursă de jertfă. Astfel se trece succesiv de la jertfă la sacrament și invers, iar prin aceasta se realizează o creștere în iubire și asemănare. Dacă în actul jertfei (al consacrării) credincioșii trăiesc unitatea lor cu Hristos, în actul împărtășirii, pornind de la conștiința distincției lor în această unitate, voiesc să micșoreze această distincție, adică să se unească și mai mult cu Hristos. Astfel, deși în momentul prefacerii elementelor se realizează o anumită unire a credincioșilor cu Hristos în jertfă, ei trăiesc această unire în chip dialogic, adică simt totodată distincția lor de Hristos și deci trebuința să se unească cu Hristos mai deplin prin împărtășire.

Privită în această lumină, prezența reală a lui Hristos oarecum distinctă de credincioși sub chipurile pîinii și vinului din momentul consacrării lor, le devine mai intimă din clipa în care se împărtășesc cu El și Trupul și Sîngele Lui se prefac prin consumarea acestor chipuri în trupul și sîngele lor.

Euharistia se realizează astfel complet numai prin prefacere și prin împărtășire.

Dar momentul prefacerii, în care se pune în relief în special aspectul de jertfă al Euharistiei, și cel al împărtășirii, în care se pune în relief îndeosebi aspectul ei de sacrament, se mai deosebesc și prin aceea că mo-

---

21. Invățătura Sfîntului Ciril — învățătura patristică în general — despre includerea comunității și a credincioșilor în Jertfa lui Hristos, păstrată în Ortodoxie, ferește Ortodoxia de pericolul de a separa aducerea darurilor de Jertfa lui Hristos, ca un act independent, cum s-a întîmplat aceasta într-o parte a teologiei anglicane (teologia ofertorică). Această opinie a fost promovată acolo de faptul că pîinea (azima) și vinul, potrivit tradiției occidentale, nu primesc în ele semnele Jertfei lui Hristos printr-un rit special (proscomidie), ci, fiind aduse la altar cu puțin înainte de prefacere, formează obiectul unei rugăciuni speciale de oferire (offertorium). In liturghia ortodoxă, darurile aduse de credincioși, purtînd de la început semnele jertfei lui Hristos în ele, indică faptul că comunitatea ce se aduce lui Dumnezeu, și credincioșii împreună cu ea, are în ea de la început duhul Jertfei lui Hristos. Nu găsim aici nici trecerea succesivă de la naturalul pur la supranatural, ca la teologul anglican de influență catolică Mascall; căci darurile puse de la început într-o relație oarecare cu Hristos nu mai fac parte din natura pură.

mentul prefacerii sau al jertfei actualizează jertfa lui Hristos pentru comunitate, corespunzător cu faptul că El s-a jertfit pe Golgota pentru toată omenirea, pe cînd momentul împărtăşirii corespunde trebuinţei ca omul să se decidă personal pentru însuşirea jertfei lui Hristos. În agneţul ce se preface e reprezentat duhul comunităţii ca întreg. Desigur fiecare membru al ei foloseşte şi din această nouă înălţare a comunităţii în Hristos. O Biserică vie e o sursă de viaţă pentru fiecare membru al ei. Dar mai e necesar şi ca insul să se decidă ca atare printr-un act distinct al său, pentru ca să se folosească deplin de jertfa lui Hristos, prin unirea personală cu El. Ceea ce spune Sfîntul Maxim Mărturisitorul despre o naştere în Duh după fire şi despre una ce-i urmează după aplecarea voii, se poate aplica şi aici [22]. În momentul sacrificial (al prefacerii) al Euharistiei insul e prins cu natura lui umană în starea comunităţii unite din nou cu Hristos; dar el se uneşte prin decizia personală cu Hristos în momentul împărtăşirii. Faptul că «miridele» pentru credincioşi ca persoane stau în jurul agneţului prefăcut, fără să se fi prefăcut şi ele însele, dar se toarnă în potir, sau în Sîngele lui Hristos în preajma împărtăşirii mirenilor, sau după aceea, poate exprima tocmai această decizie personală a lor de a se uni cu Hristos, manifestată prin împărtăşire.

Tot ce s-a spus mai înainte despre o oarecare unire a comunităţii cu Hristos încă din momentul prefacerii elementelor, ţine seama de faptul accentuat azi în teologia Euharistiei că prezenţa lui Hristos în Euharistie nu e o prezenţă închisă în nişte chipuri de obiecte, ci o prezenţă iradiantă, care leagă într-un mod tainic comunitatea cu această prezenţă [23].

Neputinţa unei separări complete între Euharistie ca jertfă şi ca sacrament de care se împărtăşesc credincioşii, are în Ortodoxie ca efect şi faptul că credincioşii trăiesc jertfirea sau predarea lor cu Hristos lui Dumnezeu, nu atît ca un act producător de tristeţe pentru păcat, ci ca un act de bucurie, cum accentuează atît de adesea Sfîntul Ciril al Alexandriei; căci deveniţi jertfă în Hristos, am fost curăţiţi. E bucuria elanului de a sparge zidurile individualismului şi de a ieşi la larg, în Dumnezeu, în ambianţa comunitară şi de a trăi o viaţă înnoită, superioară. Comunitatea se apropie de momentul actului de jertfă (al prefacerii elementelor) în elanurile cîntării de laudă înălţată lui Dumnezeu cu tot cosmosul şi cu lumea îngerească. E o notă care distinge evlavia poporului în Bise-

22. O scolie la *Răspunsul către Talasie*, 6, spune: «Sînt arătate două feluri ale naşterii. Primul e cel după fiinţă, ca să zicem aşa, care e al omului întreg. Prin acesta se sădeşte în suflet desăvîrşirea înfierii în potenţă. Al doilea e cel după buna plăcere şi după hotărîrea voinţii. Prin acesta Duhul Sfînt, preluînd opţiunea şi hotărîrea voinţei, o modelează pînă la îndumnezeire, unind-o întreagă cu Dumnezeu. Primul fel al naşterii lasă putinţa ca cei născuţi să încline spre păcat, dacă nu voiesc să traducă în faptă potenţa înfierii sădită în ei, fiind împătimiţi de cele trupeşti. Căci hotărîrea voinţei este aceea care întrebuinţează un lucru. Potenţa înfierii e ca o unealtă care rămîne nefolosită, dacă voinţa nu se hotărăşte să o întrebuinţeze» (*Filocalia* rom. III, p. 35).

23. Dom Gregor Dix redă astfel această concepţie: «Este o curioasă reversibilitate» în această idee la Sfinţii Părinţi. Uneori sacramentul devine Trupul Domnului pentru că este oferit de Biserică care este Trupul lui Hristos. Uneori Biserica este Trupul lui Hristos pentru că ea primeşte Acoperămîntul care este Trupul Lui. Amîndouă ideile sînt adevărate şi amîndouă au

ricile Ortodoxe de evlavia de gravă concentrare însingurată din Bisericile Occidentale [24].

Pe de altă parte, apropierea de momentul împărtășirii e dominată de simțirea fricii și cutremurului trăite de credincios în preajma primirii focului dumnezeiesc în întinăciunea păcătoasă a ființei sale, ca și de simțirea marii responsabilități a unei vieți de jertfă și de sfințenie pe care omul și-o asumă împărtășindu-se de Domnul.

Euharistia ca jertfă și taină a comunității bisericești. — Euharistia e o jertfă și o taină unificatoare. Ea unifică în Trupul lui Hristos pe toți cei ce se adună să o săvîrșească împreună printr-un preot al lor, hirotonit de episcopul lor. Îi unifică prin faptul că Hristos îi adună pentru a-i oferi Tatălui în Sine ca jertfă și prin faptul că toți se împărtășesc de El. Dar îi unifică totodată în același Hristos pe toți cei ce săvîrșesc aceeași Euharistie și se împărtășesc în tot locul din ea, prin preoții hirotoniți de episcopii ce stau în comuniune. De aceea prin ea se desăvîrșește și se susține unitatea Bisericii, sau Biserica însăși, în calitate de Trup tainic al Domnului. În cele mai vechi documente ale Bisericii primare sinaxa euharistică se identifică cu Biserica dintr-un anumit loc.

În *Didahia celor doisprezece Apostoli*, care pare să fi păstrat un exemplu din cele mai vechi rugăciuni euharistice, într-o rugăciune se spune : «Precum această pîine frîntă, odinioară risipită pe coline, a fost adunată în așa fel ca să nu mai fie decît una, așa adună Biserica Ta de la marginile pămîntului în împărăția Ta». Dar pîinea nu e numai o *icoană* a unității Bisericii, ci este mai mult. Prin pîinea unică și prin vinul din același potir se împărtășesc toți de o pîine și de o băutură spirituală tot așa de unică : «Tu ai dat oamenilor hrana și băutura spre bucurie, ca ei să-Ți mulțumească. Dar nouă Tu ne-ai dăruit o hrană și o băutură spirituală și viața cea veșnică prin Slujitorul Tău» (Iisus Hristos).

Iconomia mîntuirii oamenilor, pe care o săvîrșește Hristos prin Euharistie pînă la sfîrșitul lumii constă mai precis în adunarea tuturor în El. El vrea să-i țină și să-i desăvîrșească în unirea cu Sine pe toți cei ce cred în El și să atragă și pe alții. Și aceasta o face în fiecare loc unindu-i cu Sine și întreolaltă pe toți cei ce cred în El în acel loc. Îi unește cu Sine și-i face asemenea Sieși, extinzînd în ei buna mireasmă a stării Sale de jertfă, oferindu-i în Sine Tatălui în starea de jertfă, adică ridicați peste egoismul lor și sfințiți.

Hristos, fiind Dumnezeu al tuturor în stare de om, s-a adus jertfă pentru toți, ca pe toți să-i adune în Sine în starea Sa de jertfă ce e străină de orice limitare individualistă. El nu mîntuiește pe cîte unul în izolare, căci aceasta ar însemna confirmarea lor în izolarea individualistă. De aceea agnețul neprefăcut reprezintă jertfa comunității și această jertfă o ridică Hristos la nivelul de jertfă a Sa ; El este în același timp jertfă a Sa și jertfă a comunității, jertfa Sa imprimată în jertfa comunității, sau

---

ca bază pe Sfîntul Apostol Pavel în Epistola I Cor.» (*op. cit.*, p. 251, la Grisbrooke, *op. cit.*, p. 238).

24. Această tristețe o justifică și Grisbrooke, *op. cit.*, p. 237, și Psalm L, 19. Dar psalmistul aparține Vechiului Testament.

jertfa comunităţii imprimată în jertfa lui Hristos şi transfigurată de ea. Euharistia e Hristos şi Biserica concentrată în El; e comunitatea însăşi în esenţa ei comunitară, configurată în stare de jertfă prin Hristos aflător în stare de jertfă [25]. Totuşi nu trebuie uitat aici nici raportul dialectic reliefat mai înainte.

Întrucît Hristos s-a adus jertfă pe Sine însuşi, trăind personal acest act de predare Tatălui (desigur în tendinţa de a umple pe oameni de această stare), El umple în Euharistie în mod actualizat pe fiecare credincios de simţirea Sa de jertfă şi de preot ce se aduce pe Sine însuşi ca jertfă. Dar întrucît Hristos s-a adus jertfă pentru omenire, pentru a o unifica în această stare, El e reprezentat pentru acea parte din omenire care crede în El, de episcop sau de preot, care unifică în planul vizibil jertfele credincioşilor. Trebuie să existe un centru vizibil spre care să conveargă jertfele personale ale tuturor, să le facă o unică jertfă a comunităţii. Preotul face aceasta nu numai ca ales al comunităţii, ci şi ca imagine a lui Hristos care leagă prin preot comunitatea de Sine. Căci Hristos este Cel ce, aducîndu-se jertfă pentru comunitate, face comunitatea să tindă spre unificarea în El şi o ajută la aceasta reflectîndu-se într-un centru de convergenţă, care să-L reprezinte pe El. Hristos ca jertfă şi Arhiereu pentru toţi dă imboldul tuturor să-şi concentreze jertfele şi preoţia lor în jertfa şi preoţia Lui prin preot, în care El se reflectează, pentru ca prin preot jertfele tuturor să se concentreze în jertfa comunităţii, pe care El o asimilează prin Duhul Său cel Sfînt cu jertfa Sa.

Dar preotul nu e punctul de convergenţă al credincioşilor în sensul că el ar substitui pe Hristos. El e punctul de convergenţă ca un transparent prin care converg privirile şi jertfele tuturor spre Hristos [26]. Toţi membrii comunităţii se aduc în aducerea preotului, rugăciunea tuturor către Hristos e concentrată în rugăciunea lui, comunitatea susţine rugăciunea lui, se roagă în rugăciunea lui; dar şi rugăciunea lui mişcă şi adună în jurul ei, în ea însăşi, tăcută sau sonoră, rugăciunea tuturor. Preotul nu e ales numai de comunitate, ci e rînduit şi de Hristos prin Duhul Lui lucrător în chip văzut prin episcop, ca urmaş al Apostolilor. Prin aceasta se arată că Hristos dă celor ce cred în El puterea şi elanul să conveargă ca comunitate în preot şi prin preot în El însuşi; se arată că credincioşii au nevoie de un punct indicat lor de deasupra lor, de Hristos, pentru a putea transcende prin El individualismul şi imanenţa lor.

Deci tocmai pentru că credincioşii trebuie să formeze o comunitate, dar o comunitate în Hristos, o comunitate care-şi are punctul de închegare deasupra ei, au nevoie de un preot indicat de sus ca punct de con-

25. N. Nissiotis, *Worschip Eucharistic and intercommunion*, în «Oikumene», nr. 6, decembrie 1962, published by the youth Departement World Council of Churches: Trebuie să vedem «plenitudinea liniilor verticale şi orizontale ale prezenţei lui Hristos, reprezentînd integritatea misterului Bisericii, care este Trupul lui Hristos şi participă la El în Jertfa euharistică. Acesta nu este un act izolat; nu sînt numai elementele obiective; nu e un moment magic al transformării materiei» (p. 44). P. Evdochimov, *L'Orthodoxie*, Neuchâtel, Delachaux et Niestle, 1959, p. 251: «Greşeala doctrinei e de a se ocupa de obiect şi nu de subiect, de pîine şi nu de om». Desigur, nu trebuie văzută unirea omului cu Hristos nici în afara materiei, căci omul e unit indisolubil cu materia. Şi Hristos de asemenea.

26. Dr. Philippe Sherard, *The Greek East and the Latin West*, p. 81.

vergență și de trecere efectivă, au nevoie ca Hristos însuși să-i cheme printr-un asemenea punct spre starea de comunitate în El. Preotul indicat de sus reprezintă nu numai un punct central imanent în jurul căruia stau toți, ci un punct prin care transpare transcendența și de aceea în jurul lui oamenii pot sta mai ușor.

Hristos iese în întîmpinarea noastră chemîndu-ne spre Sine ca comunitate ce depășește individualismul membrilor ei și pe ea însăși printr-un punct de convergență în care transpare transcendența. Comunitatea adresează Lui prin preot rugăciunile și ofrandele ei, unificîndu-le și depășindu-se, pentru ca Hristos să o primească în Sine și să transforme jertfele ei unificate și înălțate la El prin punctul de convergență indicat de El, în jertfa Lui și să întoarcă comunității tot prin acel punct darurile Sale sacramentale.

Rugăciunea fiecărui credincios e susținută de rugăciunea comunității și e ridicată în rugăciunea unificată a acesteia prin preot la Hristos; aducerea fiecăruia e în aducerea comunității oferită prin preot. Fiecare se împărtășește de Hristos, dar numai în acest cadru al comunității ce se depășește în mod real pe sine însuși prin preot.

Unitatea realizată ca sinaxă euharistică are și ea un caracter profetic, indicînd unitatea desăvîrșită eshatologică. Sfîntul Maxim Mărturisitorul spune: «Iar împărtășirea de Sfintele și de viață făcătoarele Taine arată viitoarea înfiere, unire, familiaritate, asemănare dumnezeiască și îndumnezeire a tuturor în toate, pentru bunătatea lui Dumnezeu. Prin ea Dumnezeu însuși va fi toate în toți cei ce se mîntuiesc, fiind la fel binele model al celor ce se fac la fel vrednici de El prin virtute și cunoștința cea după har» [27].

Unitatea în credință, condiție a împărtășirii euharistice comune. — Sfîntul Maxim Mărturisitorul prezintă unitatea deplină ce se realizează între credincioși și Hristos prin împărtășire ca pregătită de unitatea ce se realizează treptat între credincioși și Dumnezeu, între gîndurile lor și Rațiunea divină, în cursul întregii liturghii. Evanghelia, Simbolul credinței mărturisit în comun, sînt momente importante în această înaintare în unitate. Unitatea prin Sfînta Împărtășanie nu vine ca o esență fizică comună în cei ce se împărtășesc, sau între ei, ci ca o încoronare a unității spirituale de gînduri și de iubire, spre care au crescut credincioșii prin Duhul Sfînt, rugînd în comun pe Dumnezeu, lăudîndu-L în comun, mărturisind în comun aceeași credință, aducînd ofranda comună a pîinii și a vinului. Ei s-au pregătit pentru a fi un «trup și un Duh» cu Hristos.

Unitatea în Hristos, ca unitate desăvîrșită în primul rînd în aceeași Rațiune divină a rațiunilor tuturor, e pregătită prin unitatea de credință în acea Rațiune a tuturor. Cine nu admite prin credință pe Logosul divin întrupat, întreg, nu poate ajunge la unirea deplină cu El, la asemănarea cu El, la primirea Lui în sine în întregime. Cine nu-L laudă pe Dumnezeu deplin, împreună cu ceilalți pentru tot ce este El și pentru tot ce a făcut, nu se dăruiește Lui deplin și nu poate intra la El ca jertfă de laudă. Hris-

27. *Mistagogia*, P.G., XCI, 710.

tos ca pîine spirituală sau e primit întreg sau nu e primit de loc, așa cum nu se poate descompune pîinea în elementele componente și să rămînă totuși pîine. Se poate sesiza gustul pîinii la diferite niveluri, dar fiecare mănîncă calitativ aceeași pîine. Toți trebuie să creadă în Hristos întreg, chiar dacă nu toți se află la același nivel de înțelegere a Lui [28]. Astfel Hristos, de care spun unii că se împărtășesc, nu mai e Hristos, ci un nume gol; iar cei ce afirmă că se împărtășesc împreună nu au comuniune adevărată între ei.

Sfîntul Grigorie de Nazianz scrie: «Tot ce are Cuvîntul carnal și hrănitor se va mînca cu măruntaiele și cu cele ascunse cu tot și se va mesteca spre digerare» [29].

Sfîntul Maxim Mărturisitorul punînd aceasta în legătură cu dorul de a cunoaște pe Dumnezeu, Rațiunea supremă, și de a se uni cu El, dor imprimat în rațiunea umană, spune și el că pe Hristos trebuie să-L primim în întregimea Sa ca Rațiune, dar cu rațiunile distincte cuprinse în El în mod armonios, adică să nu înlăturăm și să nu confundăm pe nici una cu alta. «Deci acest mare dascăl, știindu-ne că avem amintitul dor natural după Dumnezeu, ne îndeamnă pe toți, prin învățătura lui, spre mîncarea duhovnicească a Mielului înjunghiat pentru noi și ne cere să păstrăm în chip distinct și cu bun folos nefărămițată și neamestecată armonia mădularelor, adică ale Mielului, ca să nu fim osîndiți că rupem și că împrăștiem armonia bine orînduită a Trupului dumnezeiesc». E adevărat că după aceea Sfîntul Maxim spune că fiecare se împărtășește de alt mădular al lui Hristos, după rațiunile dumnezeiești pentru care e mai pregătit prin rațiunea sa să le asimileze. Dar în fiecare mădular al trupului este implicat trupul sau specificul trupului întreg. Prin aceasta Sfîntul Maxim vrea să spună că fiecare înțelege din complexul raționalității divine unele rațiuni mai mult decît altele, dar fără să le despartă de acelea. În orice caz, toți se împărtășesc de același Hristos, trăind o ceremonie între înțelegerile lor. «Așa se mănîncă Mielul lui Dumnezeu și se mestecă spre digestie duhovnicească, pentru ca să prefacă în Sine cu Duhul pe cei ce se împărtășesc, pe fiecare din ei atrăgîndu-l și așezîndu-l în locul mădularului mîncat de el duhovnicește, potrivit cu ordinea și armonia trupului, ca să facă cu iubire de oameni Rațiunea din toate, cea singură mai presus de fire și de rațiune, ființa lucrurilor» [30].

Biserica în calitate de Trup tainic al lui Hristos, hrănită din Logosul întrupat, este în primul rînd o unitate simfonică în spirit, în credință. Co-

28. Sfîntul Maxim spune că fiecare mănîncă mai mult sau mai puțin din pîinea vieții, sau din Hristos, cît poate primi, după ce și-a raționalizat trupul propriu prin fapte bune, prin victoria asupra patimilor, venind în întîmpinarea rațiunii divine, «după vrednicia minții lui» (*Scurtă tîlcuire la Tatăl nostru*, în *Filocalia* rom. II, p. 275). Deci fie că ia cineva o fărîmitură mai mică sau mai mare, în realitate fiecare ia pîinea cu tot ce înseamnă ea. Nici unul nu înlătură ceva din esența pîinii. Altfel pîinea nu mai e pîine, sau Hristos nu mai e Hristos.

29. *Oratio in Sanctum Pascha*, I.

30. *Ambigua*, p. 91, col. 1336 C. Această cerere de a contempla distinct rațiunile Logosului întrupat nu contrazice cele anterioare (*Mistagogia*; P.G., XCI, 681 AB), de a contempla Rațiunea supremă în «simplitatea ei neînțeleasă». Simplitatea întreagă a aceleia nu o poate contempla cel ce nu a contemplat în prealabil și nu contemplă chiar în simplitatea ei, în mod unitar, toate rațiunile.

muniunea euharistică cu Hristos şi în Hristos, are ca bază şi ca semnificaţie mai profundă comuniunea în credinţă, în cugetare, nu e o întîlnire sentimentală, superficială, trecătoare între indivizi care aparţin unor corpuri ecleziale ce formează întreguri spirituale ce rămîn mai departe despărţite. Comuniunea nu poate fi nici măcar inter-comuniune între asemenea corpuri spirituale ce rămîn distincte. Comuniunea euharistică trebuie să fie comuniune statornică în cugetare şi simţire. Cei ce se împărtăşesc împreună trebuie să împlinească îndemnul: «Să ne iubim unii pe alţii, ca într-un gînd să mărturisim». Ei trebuie să formeze un corp eclezial, să se poată săruta împreună ca semn al iubirii între cei uniţi în credinţă. Nici cei ce aparţin unei schisme distincte de Biserică nu se pot împărtăşi împreună cu membrii Bisericii, lipsind între ei iubirea faţă de aceeaşi Biserică şi existînd tendinţa de a înţelege şi de a aprecia altfel tot ce spune Biserica, de a dispreţui toate îndemnurile ei, toată conducerea ei pastorală, ceea ce tulbură armonia care trebuie să domnească între mădularele Trupului lui Hristos.

Dacă anticipăm comuniunea în gîndire şi mărturisire printr-o intercomuniune sentimentală, superficială, slăbim tensiunea creştinilor după unitatea reală a Bisericilor, coborîm într-un relativism ceea ce reprezintă treapta culminantă a unităţii, împăcîndu-ne cu situaţia dată.

Acest punct de vedere ortodox e aprobat chiar şi de unii teologi reformaţi [31]. Admiterea altor creştini la comuniune cu membrii Bisericii proprii nu o poate face un episcop sau un preot singular, pentru că prin Euharistie se comunică şi se susţine însăşi esenţa vieţii Bisericii. Cei ce nu voiesc însă să primească această esenţă reduc Euharistia la un spectacol fără conţinut, la un act de unitate amăgitoare.

Toţi creştinii trebuie să ne rugăm şi să lucrăm pentru ca Duhul Sfînt să înmulţească «legăturile» între Biserici, prin care viaţa lor în Hristos să comunice tot mai mult de la una la alta, ajungînd tot mai asemănătoare. Iar întrucît aceasta se face prin membrii lor, noi putem promova o multiplă *intercomuniune spirituală* între noi. «De pe acum ortodocşii prin cooperarea lor au intrat într-un fel de intercomuniune de o natură harismatică în sens larg, cuprinzînd studiul, rugăciunea şi acţiunea împreună cu ceilalţi creştini» [32].

Ba mai mult, dacă, potrivit celor spuse, prefacerea euharistică, corespunzînd jertfei lui Hristos pentru toţi, ridică ea însăşi într-o stare mai apropiată de Hristos comunitatea ca întreg, dar inşii singulari realizează unirea cu El prin Împărtăşanie, se poate cugeta că de acest duh înălţat al comunităţii se resimt şi acei creştini neortodocşi care asistă la sfînta liturghie, mai ales dacă laudă pe Dumnezeu şi cîntă cu comunitatea ortodoxă. Iar aceasta o pot face aceia, dat fiind că comunitatea ortodoxă laudă pe Dumnezeu pentru tot cosmosul [33] şi cere binefacerile Lui pentru toată omenirea, aducînd «pentru toţi şi pentru toate» ofranda sa care se

31. Jean Jacques von Allmen, *Essai sur le Repas du Seigneur*, Ed. Delachaux et Nietsle, ...châtel, 1966.

32. N. Nissiotis, *op. cit.*, p. 30—43.

33. «Încă aducem Ţie aceasta slujbă raţională, pentru toată lumea» ὑπὲρ πάσης τῆς ...μένης, se spune în liturghia Sfîntului Ioan Gură de Aur, într-o rugăciune după prefacere.

va preface în Trupul și Sîngele sau în jertfa Domnului. Deci o oarecare intercomuniune spirituală în acest sens are sau poate avea loc de pe acum [34].

Biserica primară admitea pe cei ce se aflau aproape de sfîrșitul penitenței lor pînă la sfîrșitul liturghiei, ca semn al oarecărei comuniuni cu ei, dar fără să-i admită la împărtășire. În general participarea reciprocă a diferiților creștini la serviciile euharistice ale diferitelor Biserici realizează o apropiere spirituală.

Dar de unirea personală cu Hristos în cadrul comunității, adică de o comuniune personală deplină cu creștinii ortodocși în Hristos, nu se pot împărtăși cei ce nu fac încă deplin parte din comunitatea Bisericii Ortodoxe. Căci eventuala laudă și cîntare a lor cu comunitatea ortodoxă e momentană pînă nu au devenit membri permanenți ai Bisericii Ortodoxe, pînă nu s-au hotărît să țină toate cîte le țin și le împlinesc membrii ei, pînă nu participă la toată viața ei [35].

Iar în liturghia Sfîntului Vasile cel Mare se cer bunuri spre folosul întregii omeniri, bunuri de care nu se pot bucura creștinii decît în solidaritate cu ceilalți: «Vremuri bune și de folos ne dăruiește; pămîntului ploi line spre rodire trimite-i». Iar cererea, «răzvrătirile eresurilor strică-le degrabă» poate fi socotită ca o cerere spre apropierea celorlalți creștini de Biserică.

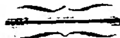
34. «Este interesant de notat că cea mai mare insistență pentru a asista reciproc la slujba Euharistiei a venit de la ortodocși», cînd s-a hotărît aceasta la ședința Comitetului Conferinței Mondiale a Tineretului Creștin de la Bièvres, din 1938, ținută în vederea pregătirii Congresului de la Amsterdam, din 1939 (Albert H. van der Heuvel, *Intercommunion: A concern of younger generations*, în *rev. cit.*, Yout, p. 8). Desigur, pe urmă multe Biserici protestante au trecut la «comuniune deschisă» (primirea la împărtășire a membrilor altor Biserici). Biserica Anglicană a fost printre primele care au adoptat această hotărîre (*Ibidem*, p. 13).

Dar, în «Raportul de consens» asupra Euharistiei, adoptat la Upsala (1968) de Consiliul Ecumenic al Bisericilor, se recunoaște și un folos pentru cei ce asistă simplu la celebrarea Euharistiei, o dată ce se recunoaște unul pentru toată lumea: «Lumea e prezentă în aducerea de mulțumiri Tatălui, acolo unde Biserica vorbește în favoarea întregii creații; în actul de anamneză a lui Hristos, în care Biserica unită cu Arhiereul și Mijlocitorul ei suprem se roagă pentru lume; în rugăciunea pentru a obține darul Duhului Sfînt, în care Biserica e activă la sfințirea și la noua creație... Simpla prezență a membrilor Trupului lui Hristos în lume comportă o totală solidaritate cu suferințele și cu speranțele tuturor oamenilor, pentru care ei poartă semnul iubirii lui Hristos, Care s-a sacrificat Insuși pe cruce și se dă El Insuși pe Sine în Euharistie».

35. Același punct de vedere ortodox e exprimat de Nissiotis, *op. cit.*; P. Evdochimov, *La prière de l'Eglise d'Orient, La Liturgie de Saint Jean Chrysosthome*, München 1966, și A. Schmemann, *Sacraments Orthodoxy*, New York, 1965. La fel de Jean Meyendorf, în luarea de atitudine față de aprobarea unei intercomuniuni cu orientalii, de către Conciliul al II-lea de la Vatican, în *Decretul de Oecumenismo*. Meyendorf vede în această poziție a Conciliului al II-lea de la Vatican «o despărțire a comuniunii sacramentale de comuniunea în adevăr», accentul punîndu-se pe noțiunea juridică a Bisericii, ca structură universală ce-și are unitatea în ascultarea de un centru exterior (*Vatican II: A Preliminary Reaction. Saint Vladimir's Seminary Quaterly* (1965), p. 26—29). Aceeași despărțire între comuniunea sacramentală și comuniunea în adevăr o vede Meyendorf și în poziția favorabilă intercomuniunii luată de N. Afanassieff. El se întreabă în ce ar mai consta prezența sacramentală a lui Hristos, cu care N. Afanassieff confundă Biserica, atunci cînd aceasta nu mai e solidară cu adevărul (*Orthodoxie et catholicité*, Paris, 1965, p. 140—141).

Episcopul anglican J. A. T. Robinson (autorul cărții *Honest to God*) interpretează intercomuniunea în cadrul doctrinei protestante a «justificării prin credință». De aceea ar rezulta că așa cum nu ni se cer fapte pentru a fi mîntuiți, așa nu ni se cere nici recunoașterea ade-

Trebuie avut permanent în vedere, în abordarea acestei chestiuni, că Euharistia este a unei comunităţi bisericeşti şi e solidară cu toată viaţa ei de credinţă şi deci cel ce vrea să se împărtăşească cu această comunitate trebuie să participe la întreaga ei viaţă în Hristos. Euharistia nu e săvîrşită de indivizi independenţi şi diferenţiaţi din punct de vedere spiritual, adunaţi la un loc în mod întîmplător şi trecător, fără voinţa de a fi şi de a deveni una în credinţa şi în toată viaţa lor din credinţă. Euharistia nu poate fi scoasă din legătura ei organică cu Biserica şi tratată ca act individual sau inter-individual. De aceea rezolvarea pozitivă a problemei intercomuniunii pe plan general se va realiza numai cînd Bisericile se vor apropia toate de plenitudinea prezenţei lui Hristos şi prin aceasta de unirea între ele[36].

rului, ca să ne împă şim. Harul lucrează chiar prin sacramente defective, adică lipsite de dreaptă credinţă. «Int comuniunea este astfel marele sacrament al justificării prin credinţă. ajul noii noastre exist te în Hristos şi tot ce se cere pentru ea este încrederea că graţia întîmpină în mod r prin fiecare din sacramentele noastre, fie ele chiar defective» (El tează Memorandumul sericii Angliei din 1923, care recunoaşte că «slujirile Bisericilor libere fost binecuvîntate şi recunoscute de Duhul Sfînt în mod manifest, ca mijloace efective ale raţiei») (*The Church of England and Intercommunion*, în rev. cit., Yout. p. 27).

Intrebarea e: dacă se pot recunoaşte ca mijloace ale graţiei «sacramente» lipsite de baza ei depline mărturisiri adevărului de credinţă, pînă la ce grad de lipsă a acestui adevăr pot recunoaşte unele «sacramente», ca atare? Dacă se merge foarte departe în această ecţie, mai poate fi mită intercomuniunea «justificare prin credinţă»? In ce mai trebuie creadă cineva, ca să poată beneficia de justificarea prin credinţă? Dacă nu mai crede în mnezeirea lui Hristos, în învierea Lui, în lucrarea harului Lui, mai are el o credinţă prin re să fie justificat? este el un buştean inconştient, care e justificat fără să ştie, fără creadă?

Chiar pentru justifi rea prin credinţă, trebuie să crezi în ceea ce este Hristos şi în ceea a făcut şi face El pe ru mîntuirea noastră. Adevărul despre Hristos nu mai poate fi socotit chiar în concepţia pr estantă — ceva în rînd cu faptele, pe care Protestantismul le consi neesenţiale pentru întuire, ca fiind fapte omeneşti.

36. In acest sens une şi «Raportul de consens» asupra Euharistiei, adoptat de Consi Ecumenic al Biserici r: «Pe măsură ce Bisericile, în experienţa lor ecumenică, se apro de plenitudinea care şte în Hristos, problema intercomuniunii se apropie de soluţia ei», semnele acestei apro eri le avem chiar în acest «Raport de consens», care reprezintă o re apropiere a Bisericil Protestante de înţelegerea adevărată a Euharistiei.